

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 8 mars 1889, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner rörande Kongl. stadgan angående fjerdingmän den 1 juni 1850.

Till utskottets handläggning hafva tvenne särskilda, inom Andra Kammaren väckta motioner rörande ifrågavarande stadga blifvit öfverlemnade.

I den ena af dessa motioner, n:o 87, uti hvilken herr Nils Nilsson instämt, har herr *Anders Olsson* i Ornakärr anført, att denna stadga i sin 6 § innehölle bestämmelser om de åligganden, som tillhörde fjerdingmännen, men att till följd af tid efter annan skedda förändringar uti så väl strafflag som civillag samt i öfrigt inom den judiciella och administrativa lagstiftningens område åtskilligt, som i denna paragraf omhandlades, numera upphört att ega tillämplighet, och annat i stället tillkommit, som torde bland fjerdingsmännens tjensteåligganden uti instruktionen böra inrymmas, hvartill komme, att på landsbygden kräfdes ökad polisuppsigt, att utöfvas af fjerdingmännen, och utsträckt befogenhet för desse vid befattningens skötande, om de inom lagbestämda gränser skola uppfylla sitt ändamål; och föreslår motionären till följd häraf, att Riksdagen ville för sin del besluta, att 6 § i åberopade Kongl. stadga måtte erhålla en förändrad lydelse af ungefärligen följande innehåll:

»Fjerdingsmännen hvar för sitt distrikt åligger:

1:o att då gröfre brott inom tjänstgöringsområdet blifvit begånget eller något förehafves, som stör allmänna säkerheten eller hus- eller hemfrid, eller om död menniska träffas ute å väg eller mark, eller eljest dödsfall förekommer under ovanliga eller misstänkta förhållanden, genast derom, så vidt sig göra låter, företaga undersökning och lemna den laga handräckning, som vid sådana tillfällen kan påkallas, samt för öfrigt göra anmälan om förhållandet och hvad vid undersökningen utrönts hos ortens kronolänsman eller kronofogde eller, om sådant särskildt anbefalles eller saken fordrar större skyndsamhet, omedelbart till Kongl. Maj:ts befallningshafvande;

2:o att för meddelandet af upplysningar och erforderlig handräckning vara närvarande vid mantalsskrifningar och uppboresstämor äfvensom, efter vederbörande kronolänsmans eller kronofogdes anfordran, vid de inom distriktet förekommande marknader, *torgdagar*, betydligare auktioner eller andra tillfällen af större folksamlingar. *Egande fjerdingsman att, derest dervid förekommer något, som stör allmän ordning eller säkerhet, inskrida med den magt och myndighet, som tillkommer krono- eller polisbetjent;*

3:o att hafva tillsyn derå, att ordning iakttages å allmänna platser och gator samt å vägar i allmänhet inom tjänstgöringsområdet, och då oordningar uppstå sjelfmant infinna sig för att desamma afstyra och dervid begångna olagligheter till vederbörande åklagare genast inberätta; börande, om någon å allmänt ställe anträffas af starka drycker öfverlastad och hans behöriga vårdande icke annorledes låter sig verkställas, fjerdingsmannen honom i arrestrum, om sådant finnes att tillgå, insätta och förvara, till dess han återvunnit sina sinnens bruk;

4:o att biträda vid inskrifningsförrättningar och mönstringar med värnpligtige inom tjänstgöringsdistriktet och vid inqvarterings ordnande, samt uppbuda kungs- och kronoskjuts;

5:o att jemväl utom distriktet tjänstgöra vid offentliga förrättningar samt å marknader, *torgdagar* eller andra större folksamlingar, när Konungens befallningshafvande derom meddelar föreskrift; egande fjerdingsman vid dessa tillfällen tillgodonjuta skjuts- och traktamentsersättning enligt gällande resereglemente;

6:o att noggrant vaka deröfver, att oloftig försäljning af *spirituosa*, vin eller *maldrycker* icke inom tjänstgöringsområdet eger rum och, när lagöfverträdelse i detta hänseende förmärkas, derom göra anmälan hos vederbörande åklagare;

7:o att anhålla för gröfre brott misstänkta personer, lösdriofvare eller efterlyste samt dem till förhör hos kronolänsmannen eller kronofogden inställa; att öfverlemna minderåriga och orkeslösa betlare till socknens fattigvårdsstyrelse;

8:o att, då smittosamma sjukdomar hos människor eller djur eller andra olyckor, såsom vådeld, vattuflöde, strandning, sjöskada och sjönöd inträffa, *vidtagna nödiga åtgärder* samt inberätta förhållandet skyndsamt till kronolänsmannen eller kronofogden. Skolande fjerdingisman jemväl vid skallgångar för utödande af rofdjur lemna det biträde, som af kronobetjeningen påkallas;

9:o att, när fjerdingisman derom *af förman* anlitas, verkställa in-drifning af oliqviderade kronoutskylder, *häradsmedel*, kommunalutskylder, *prestlönesmedel* och *brandstodsafgifter*, emot rättighet att för sålunda in-drifna medel tillgodonjuta den provision, som i gällande författningar bestämmes;

10:o att *efter ordres* biträda vid verkställighet af utslag i *brottmål och indrifning af böter, andra allmänna medel, expeditionslösen m. m. dylikt*;

11:o att biträda utmätningsman vid de verkställighetsåtgärder, som på denne enligt gällande utsköningslag ankommer, hvarvid fjerdingisman eger tillgodonjuta den ersättning, som författningens enligt honom tillkommer;

12:o att tillse det vägar, broar och färjor hållas i ordning, äfvensom att vintervägar utstakas.

Detta åliggande fullgöres dels genom anmaning till vederbörande om tillfälliga bristers afhjelpande, dels ock medelst anmälan till kronolänsmannen *eller kronofogde* samt biträde åt dessa vid nödiga åtgärder;

13:o att efter förmäns uppdrag delgifva stämningar i brottmål samt kalla nämnd till urtima ting m. fl. allmänna förrättningar, äfvensom att verkställa andra det allmännas tjenst rörande kallelser och kommunikationer; egande fjerdingisman, då ersättning för sådana handräckningar enligt författningarna består, densamma åtnjuta;

14:o att å utsatt ställe tillhandahålla de skattskyldige, efter derom af vederbörande utfärdad kungörelse, *till honom öfversända debetsedlar* å de allmänna utskylderna;

15:o att *för öfrigt i tjensteärenden biträda ortens kronofogde och länsman samt lemna desse och andra offentliga myndigheter eller enskilda personer den handräckning, som i allmänna ordningens intresse kan vara äskad och fjerdingismannen är i tillfälle att meddela; och*

16:o att *ställa sig till efterrättelse hvad i allmän lag stadgas samt af Kongl. Maj:t befallningshafvande särskildt kan förordnas».*

Skulle utskottet ej finna skäl antaga nämnda förslag, torde det dock erkänna, att skäl förefinnas om aflåtande till Kongl. Maj:t af en skrifvelse i det syfte motionen afser, hvarför motionären i detta senare fall derom anhåller.

I den andra motionen, n:o 159, afgifven af herr *J. A. Lundström*, har denne andragit:

att genom sistlidet år fattadt beslut Riksdagen visat sin mening vara, att fjerdingmansinstitutionen fortfarande skulle förblifva ett menighetsbestyr och att fjerdingmännen vore att anse såsom kommunernas tjenare;

att det dock vore obestriddigt, att sedan 1850 års fjerdingmansinstruktion utfärdades fjerdingsmännens göromål till omfattning och beskaffenhet fått en utsträckning, som vida öfverginge den ursprungligen afsedda, eller att vara kronobetjeningens biträde; — sålunda utkomme år efter år författningar, hvilka ökade länsmännens göromål, och i samma mån äfven fjerdingsmännens; och hade särskildt den nya värnpligt-lagens tillämpning medfört en mängd resor för värnpligtiges hemtning och bötesmedels uttagande, samt att tiden torde vara inne att nämnda menighetsbestyr i någon mån begränsades eller åtminstone närmare bestämdes, på det icke fjerdingsmännens göromål måtte utsträckas i oändlighet efter deras förmäns fria godtycke och till en för kommunerna allt mer stigande kostnad.

I anledning häraf föreslår denne motionär, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t begära, det Kongl. Maj:t täcktes uppgöra och till nästa Riksdag framlägga förslag till ny instruktion för fjerdingmän, med hänsyn till bestämmande och begränsning af deras tjensteåligganden.

Fjerdingmannainstitutionen i vårt land synes räkna sina anor från senare hälften af sextonde århundradet. För så vidt tillförlitlig upplysning derom kunnat af utskottet vinnas, omtalas fjerdingmän första gången i *Konung Carl den niondes patent af den 20 mars 1593*, som stadgar: »att fogdarne och de som befallningen hafva, skola beställa och förordna, der som icke allerede bestäldt är, i de byar, som dertill äro tjenlige och vid landsvägarne bäst belägne, samt i alla socknar vid stora allmänna vägar, rättare och *fjerdingmän*, efter som lag förmåler». Af detta så kallade patent finner man, att fjerdingmän redan då voro tillsatte på åtskilliga ställen, och att kronofogdarne fingo i uppdrag att tillsätta nya sådane, när behofvet deraf påkallades. Ursprungligen lär deras tjenstebefattning hafva bestått uti att vara så kallade skjutsrättare eller uppsyningsmän öfver tavernerna (gästgifverierna, värdshusen). I nämnda patent eller förordning förekommer härom följande föreskrift:

»När så många gäster komma till gårds (gästgifvaregården) att de icke alla kunna bekomma husrum och dess välfodran, skall gästgifvaren, länsmannen, rättare eller *fjerdingsmannen* hafva makt att lägga dem ifrån sig till nästa byar för skälig betalning, och deremot må ingen sig vägra, fräses eller ofräses bonde.»

Under denna och föregående tid synas fogdarne hafva haft ett visst antal så kallade fogdekarlar, såsom betjente sig till handräckning.

Carl den niondes förslag till förordning om fogdars, länsmäns och fjerdingsmäns befattning med uppbörden den 8 december 1606 föreskrifver, att fjerdingsmannen skulle inom socknen uppbära skatterna och vid tingsstaden öfverlemna dem till länsmannen, hvilken åter skulle redovisa för hela häradet till fogden. De många underfogdar och fogdekarlar, hvilka ridit från gård till gård och esomoftast tagit öl för ärende samt tillfogat allmogen öfvervåld och orätt, skulle minskas till två för hvar härad.

Från denna tid synes det af författningarne, att fjerdings- och nämndemännen varit ålagde sådana tjänsteförrättningar, som troligen förut utöfvats af de s. k. fogdekarlarne. Deras åligganden finnas dock icke uti någon särskildt för dem utfärdad instruktion eller stadga sammanfattade, utan måste föreskrifterna derom sökas uti åtskilliga tid efter annan utkomne kongl. bref och författningar. Ur dessa må här följande utdrag göras, utvisande åtminstone några af fjerdingsmännens tjänsteåligganden.

I härads(krono)fogdeinstruktionen den 9 oktober 1686 finnes stadgadt: »Häradsfogde (= Kronofogde) bör iakttaga hvad 1638 års tiondeplakat stadgar såsom förnämligast, att häradsfogden gör den förordning, att länsmannen, *fjerdingsmannen*, kyrkans sexmän eller nämndemännen tvenne eller flera i hvar socken (allt efter socknens storlek) blifva förordnade, hvilka under skördetiden, jemte den som tionden är auslagen, gifva akt uppå säden, att så snart den är skuren, densamma må blifva räknad — — — — —
Bemälte räknare skola ock låta bonden taga af åkern en skyl eller trafve och införa den i tiondeladan eller i bondens egen lada, att prof uttröskas. Den tröskade säden tillfaller bonden, men bör noga annoteras».

Vidare föreskrifves i 21 §: »När durchtåg sker och krigsfolket af öfverheten i ett fögderi blifvit tillsagda, skall häradsfogden genom och jemte dess underhafvande, såsom läns och *fjerdingsmän* samt fogdetjenare låta samma folk så mycket möjligt är efter Landshöfdingens

ordres bekomma hvad de efter Kongl. Maj:ts nuvarande tåg- och kvarterordning bör hafva, noga tillseende, att alla hemman draga lika tunga».

Och slutligen i 23 §: »Fogden skall ock vinnlägga sig, att vägar och broar i rätt tid efter lag blifva lagade och uppehållna — stråkvägar öfver sjöar blifva utstakade — hafvande han härvid att bruka sig till hjälp läns- och *fjerdingsmän* samt kronofogden och fogdetjenaren».

Kongl. resolutionen den 11 november 1686 innehåller i 8 §: »Samtliga allmogen begärar, att läns- och *fjerdingsmän* måga som för detta vant varit allmogen inom häradet till sig stämma»; och

Kongl. förordningen den 4 juli 1695 föreskrifver:

»Hvilken som stämning begärer, uti hvad sak och till hvad Rätt eller Domstol, tid och ort, bör det ske å landet af någon af länsnämnden eller *fjerdingsman* tillika med en annan bofast, eller ock af tvenne andra inom häradet eller socknen boende beskedlige bofaste män».

Ett annat tjensteåliggande för *fjerdingsmännen* finnes upptaget i *Kongl. Maj:ts förbud etc. den 23 november 1686* der följande föreskrift förekommer: — — — »och på det de, som emot detta vårt förbud i förvägrande af betalningen (för nattherberge och mat) sig förbryta, måge på färsk gerning gripna blifva, skall befallnings- läns- och *fjerdingsmannen* eller skjutsrättaren, när de af någon bonde om hjälp härutinnan ålitas, strax vara skyldige att resa med fyra eller sex bönder till närmsta ombyte, och der stäcka och hindra resan för den brottslige, till dess han som ofvanmält står pliktat hafver — — —»

Den befallnings- läns- och *fjerdingsman* eller skjutsrättare, som försummar härutinnan ett troget bistånd, skall vara förfallen till femtio dalers böter första gången etc.

Enligt särskilde stadgar och författningar under sjuttonde århundradet tillkom det äfven *fjerdingsman* att vara åklagare uti de mål, som å landet anhängiggjordes, rörande brott emot stadgan om eder och sabbatsbrott, hvarjemte honom ålåg skyldigheten att infinna sig vid skogseldar.

Under de följande århundradenas lagstiftning hafva *fjerdingsmännens* tjensteåligganden ytterligare förökats. Innan de derom utfärdade stadganden anföras, vill utskottet meddela något om dem, hvilka voro skyldige att utöfva *fjerdingsmanstjensten*.

Enligt fastställd *Resolution den 18 maj 1728* åtog sig krono- och skatteallmogen i Kronobergs län att *fjerdingsmanstjensten* förrätta. Adels landbönder och utsockne hemman befriades från nämnda tjenst; men i de socknar, der inga krono- eller skattebönder funnos, ålades frälsebönderna detta besvär genom *Kongl. resolutionen den 15 mars 1726*.

Fjerdingsmanstjensten ålades allmogen i Upplands och Stockholms län genom *Kongl. resolutionen den 28 juni 1731*. Likaledes förordnades: »att fjerdingsmän i Vesternorrland skulle tillsättas och ombytas hvarje år, hvarunder de njuta frihet från hållskjuts, inqvartering och så kalladt socknehvarf, utan att soldate-prestationer derunder må begripas» genom *Kongl. brefvet den 13 januari 1743*.

Ytterligare författningar utkommo af innehåll, att frälsehemmans åboar ej kunde anses skyldige att i utöfning af fjerdingsmanstjensten deltaga, då den af allmogen turvis förrättas (se *Kongl. brefven den 17 september 1755, den 31 augusti 1784, kammarkollegii cirkulär den 31 juni 1805 och Kongl. brefvet den 24 september 1810*). Såsom en följd af dessa författningar utkommo dels särskilda Kongl. bref af innehåll, att fjerdingsmansboställena, der sådana funnits, skulle indragas (se *Kongl. brefven den 12 januari 1757, den 4 mars 1762 och den 20 november 1766*). dels ock ett annat *Kongl. bref den 20 juli 1779*, hvilket föreskref, »att nämnde boställena ej böra anses annorlunda än såsom kronohemman och kunna upplätas till betalning af skatterättsfordringar».

Dermed blef denna omorganisation dock icke så snart genomförd och flere Kongl. bref utkommo af annat innehåll, nemligen »att der fjerdingsmansboställenas indragande ännu icke blifvit verkstald, måga fjerdingsmännen behålla de dem tilldelade hemman», men åter på andra orter »skulle andra odisponerade kronohemman uppgifvas, som till detta behof kunna anslås» (*Kongl. brefvet den 31 augusti 1784*). Sedermera stadgas i *Kongl. brefvet den 4 februari 1811*: »att statsverket icke må med någon utgift för fjerdingsmäns underhållande betungas, men när någon till fjerdingsmansboställe tjenlig kronolägenhet blifver ledig och sådant enligt Kongl. brefvet den 31 augusti 1784 af Collegio föreslås, vill Kongl. Maj:t vid hvarje särskilt tillfälle sig deröfver utlåta»; samt vidare genom *Kongl. brefvet den 4 oktober 1814*, att fjerdingsmäns boställena eller bohemman böra icke indragas.

Enligt uppgift af Branting i dennes handbok tillsattes fjerdingsmän årligen med en eller flere personer i hvarje socken genom kronofogdens åtgärd, der tjensten förrättades turvis af allmogen; men der fjerdingsmännen voro försedda med boställena och tjensten således vore ständig, tillsattes de af landshöfdingen.

Af denna omständighet, att fjerdingsmännen för sin tjenst erhöllo boställena af staten och att under en lång följd af år detta aflönings-sätt egt rum, kan man äfven förstå, att denna tjenst, åtminstone på åtskilliga orter, innefattat många åligganden, hvilka medfört tidsspillan och besvär för innehafvaren.

Att emellertid fjerdingmännens tjenstebestyr allt jemt ökats, finner man af de under loppet af förra och detta århundrade utkomna författningar.

Kongl. Maj:ts gästgifvareordning den 12 december 1734 stadgar: »Landsväg bör läggas der det tarivas — — — Vägrödning bör ske åtminstone två gånger om året — — — Öfver hvilket allt häradsfogdar, landsgevaldiger samt läns- och fjerdingmän, jemväl landsfiskalerne böra hafva noga uppsigt, så att både vägar och broar måga hållas i behörigt stånd».

Kongl. Maj:ts stadga den 14 november 1766, kap. 5 § 16: »Jordegare vare skyldige — — — vintertiden när stark frost eller snö infaller, vakar och öppningar uppå isen upptaga etc.

Nämnde- och fjerdingmän hafve hvar i sin trakt, efter skedd fördelning af kronobetjente, häröfver inseende, och stånde till ansvar, om sådant försummas; der ålderman i by finnes blir det hans skyldighet att sådant efterse, vid samma ansvar för honom, som förut nämndt är».

Kongl. förordningen den 11 juli 1792 innehåller:

»Som allmogen i flera orter åtagit sig att efter viss öfverenskommen ordning vara för fjerdingmans eller fångförareyssslorne ansvarige, så kunna de väl icke undgå straff för fångars flykt genom deras försummelse eller vållande, men skola de icke ovilkorligen eller alltid med spö afstraffas, utan efter omständigheterna med böter, fängelse eller arbete»;

Kongl. brefvet den 3 juni 1801 föreskrifver:

»I fråga om brandstodsmedels uppbärande skall 31 § i Kongl. resolutionen uppå allmogens besvär tjena till efterrättelse, och således brandstoden, sedan den blifvit faststald, utan betalning af kronobetjent, nämnde-, fjerdings- eller synemän uppbäras och vederbörande tillställas»;

Kongl. Maj:ts stadga angående jagt och djurfång den 13 april 1808.
Art. 3 § 18.

»— — — då allmoge till skallgång kallad — — —. En kronobetjent och tvenne fjerdingmän böra ofelbart vara närvarande; skolande dessa, sedan folket blifvit utstaldt, hafva sina stationer på de ställen öfverjägmästaren finner nödigt, för att bjuda ordning och tystnad.»

Kongl. brefvet den 2 februari 1819.

»— — — Då fångar skola föras till ransakning eller till straffs undergående — — — äfvensom då missgerningsmän gripas eller lös person ertappas, och fånggevaldigern är af annan fångföreling hindrad att i sådana fall biträda, må i hans ställe användas länsman, fjerdings-

man eller annan af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet der till förordnad säker person — — —. Och eger Kongl. Maj:ts befallningshafvande att tilldela den ett dagtraktamente af 32 skillingar Banko för hvarje dag etc.

Enligt cirkuläret den 29 Januari 1829 nedsatt till 24 skillingar Banko för dagen.

Cirkulärbrevet den 11 Juli 1811.

— — — Hvad vidkommer brefbärare som kronofjerdingsmän eller så kallade skjutsrättare, så när brefbäringsskyldigheten är att anse för ett emot kronoskjutsningar svarande allmänt besvär, hvarvid den likväl, efter noggrann urskiljning, icke bör sträckas längre, än till vederbörande embets och tjenstemäns bref i embetsärenden, eller utgående kungörelser och påbud, som icke på annat sätt beqvämligen och med nödig skyndsamhet kunna till bestämda ställen fortskaffas etc. — — — som Kronofjerdingsmans eller Skjutsrättaretjenstens utöfvande oftast är af den beskaffenhet, att en sådan betjent dervid behöfver nyttja sin egen häst, dels till orders skyndsamma fortskaffande, dels ock till inställelse till stämmor, ting och skjutsningar, hvilka sednare ofta på längre afstånd från dess hemvist inträffa; så måge Kronofjerdingsmän och Skjutsrättare under tienstgöringstiden njuta frihet från kronoskjutsningars utgörande för den hemmansdel de bebo och bruka.

Frågan om fjerdingmanstjensten och särskildt dem, hvilka som rättvisligen böra anses skyldige att densamma utgöra, har föranledt åtskilliga motioner och olika utlåtanden vid flere riksdagar under detta århundrade; och tillåter sig utskottet att härom meddela några uppgifter.

Med anledning af väckt motion vid riksdagen 1823 afgaf allmänna besvärs- och ekonomieutskottet följande utlåtande: »Utskottet har ansett sig böra tillstyrka, att Rikets Höglofiga Ständer täcktes anbefalla sine Befallningshafvande att upprätta förslag till instruktioner för fjerdingmän, hvilka instruktioner, sedan vederbörlig pröfning föregått, till vinnande af den likställighet och enhet dem emellan, som lokalförhållanden kunna medgifva, må till behörig efterrättelse utfärdas. Dock underställes detta Rikets Höglofige Ständers egen upplysta pröfning.»

Med föranledande af motioner, väckta vid 1844—45 års riksdag om bestämmande af aflöning åt fjerdingmän, om säteriegares med fleres skyldighet att deltaga i fjerdingmansbestyret, om ordning för denna

tjensts bestridande af sockenboarne samt om utfärdande af ett reglemente för fjerdingmän, föreslog Riksdagens besvärs- och ekonomieutskott, bland annat, att Rikets Ständer måtte hos Kongl. Maj:ts anhålla *dels* att Kongl. Maj:t täcktes bestämma, att säterier, rå och rörs samt insockenfrälsehemman hädanefter skulle vara skyldige att i utöfningen af fjerdingmannakallet deltaga, *dels ock* att en författning måtte utfärdas, hvilken närmare bestämde de åligganden, som af fjerdingmän borde ombesörjas, samt de friheter från vissa servituter, som de för denna befattning borde få tillgodonjuta.

Vid nästa eller 1847—48 års riksdag afgaf samma utskott betänkande i anledning af väckta motioner *dels* om utfärdande af instruktion för fjerdingmän, *dels* om skyldighet för egare af säterier, rå och rörs samt insockenfrälsehemman att i detta bestyr deltaga, *dels ock* om upphörande af nämnda befattning.

Med afseende på sistnämnda förslag utlät sig utskottet: »Emedan ett sådant förslag, derest det antoges, efter utskottets tanke skulle hafva till följd antingen att för bestridande af de mångfaldiga göromål, hvilka genom särskilda författningar blifvit fjerdingmän uppdragna, en mängd nya på stat drygt aflönade tjänstemän måste tillsättas, eller ock att kronobetjeningen, beröfvad det biträde fjerdingmännen lemnat, varder försatt nära nog i omöjlighet att fullgöra sitt kall, finner utskottet sig ega skäl vördsamt hemställa, att denna motion må lemnas utan afseende.»

Vidkommande yrkandet om skyldighet för egare och innehafvare af säterier, rå och rörs samt insockenfrälsehemman att i fjerdingmansbestyret deltaga, hemställde utskottet, att Rikets Ständer måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes genom i nåder utfärdad författning stadga, att säterier, rå och rörs samt insockenfrälsehemman förpligtas att i utöfningen af fjerdingmansbefattningen deltaga.

Beträffande slutligen de framställningar, som blifvit af åtskilliga motionärer väckta, om utfärdande af en instruktion för fjerdingmän, föreslog utskottet, att Rikets Ständer måtte hos Kongl. Maj:t framställa den önskan, att en författning, upptagande samtliga de åligganden, hvilka af fjerdingmannen eller kronorättaren i denna egenskap skola ombesörjas, jemte uppgift så väl å de förrättningar, för hvilka rese- och traktamentskostnadsersättning må beräknas, som å de bestyr, för hvilka dylik godtgörelse icke erhålles, måtte varda i nåder utfärdad.

Nu gällande »Nådiga Stadga angående fjerdingmän» är utfärdad den 1 juni 1850. Den innehåller i 11 § följande bestämmelser:

§ 1. Till biträde för kronobetjeningen, på sätt uti denna stadga derom bestämmes, skall inom hvarje socken finnas fjerdingman. Är socken af större vidd, må två eller flere fjerdingmän, efter pröfning af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, derstädes anställas, sedan socknemännen i sockenstämma blifvit hörda och kronofogden sig yttrat. Då inom samma länsmansdistrikt smärre socknar angränsa hvarannan, må på lika sätt bestämmas om anställande för två eller flera sådana af endast *en* fjerdingman.

§ 2. Fjerdingmansbefattningen är *ett menighetsbestyr*. Om sättet och ordningen för utgörandet af detta åliggande må socknemännen inom hvarje socken eller fjerdingmansdistrikt å sockenstämma för viss tid öfverenskomma; börande Kongl. Maj:ts befallningshafvande söka att dylika föreningar, såvidt möjligt är, befordra. Der sådan förening ej kan tillvägabringas, kommer med skyldigheten till fjerdingmansbefattningens bestridande att tills vidare förhållas på sätt hittills varit stadgad.

§ 3. Utöfvas fjerdingmansbefattningen i tur mellan dem, som enligt förening eller lag dertill skyldige äro, då skall ombyte årligen ske, der ej annorlunda blifvit särskildt öfverenskommet; och vare den, som ej vill eller kan sysslandet sjelf utföra, i förra fallet berättigad och i det senare pligtig att i sitt ställe sätta annan person, som kronofogden pröfvar dertill lämplig.

Har i sockenstämma beslut fattats, att, i stället för tjenstgöring i tur, viss person, som dertill finnes benägen, skall för längre eller kortare tid till fjerdingman antagas, ankomme ock på kronofogden att pröfva sådan persons lämplighet för befattningen.

§ 4. Ej må någon vara fjerdingman, som ej uppnått myndig ålder och råder sig sjelf, är välfrejdad samt gjort sig känd för ordentlighet och pålitlighet i sitt lefverne.

§ 5. Kronofogden eger tillse, att fjerdingmansbefattningarna varda i stadgad ordning tillsatte. Tjenstebref för fjerdingman utfärdas afgiftsfritt af kronofogden. Hvarje sådan tillsättning låter han i distriktet kungöra.

§ 6. Fjerdingmännen, hvar för sitt distrikt, åligger:

1:o att då gröfre brott blifvit begånget, eller något förhafves, som störer eller hotar allmänna säkerheten eller hus- och hemfrid, eller om död menniska träffas ute å mark, eller eljest dödsfall förekommer i förening med ovanliga eller misstänkta förhållanden, genast sådant in-

berätta till länsmanen eller kronofogden, samt att lemna den laga handräckning, som vid sådana tillfällen kan påkallas;

2:o att, för meddelandet af upplysningar och erforderlig handräckning, vara närvarande vid mantalsskrifningar och uppborädsstämmor, äfvensom, efter vederbörande kronofogdes eller länsmans anfordran vid de inom distriktet förekommande marknader, betydligare auktioner eller andra tillfällen af större folksamlingar. Fjerdingsman åligger jemväl vara tillstädes, då dödsstraff skall fullbordas, hvarvid det manskap, som, för bildande af spetsgård, från hans distrikt uppbudas, bör af honom anföras;

3:o att biträda vid beväringmanskaps uppbudande och sammandragning; att uppbudas till kungs- och krono-skjuts; och att biträda vid inqvarterings ordnande.

4:o att, när fjerdingsman derom anlitas, biträda kronans uppborädsmän vid indrifning af oliqviderade kronouppborädsmedel eller kommunalutskylder, mot rättighet att för sålunda indrifna medel åtnjuta hälften af uppborädsmannens andel i stadgade stämmoböter eller af den honom medgifna uppborädsprovision;

(Detta moment är så lydande enligt kongl. kungörelsen den 19 maj 1876.)

5:o att biträda exekutor vid verkställighet af domar och utslag; hvarvid fjerdingsman äger, enligt gällande expeditionstaxa, tillgodonjuta rese- och traktamentsersättning;

6:o att, då smittosamma sjukdomar hos menniskor eller djur utbryta, eller andra olyckor inträffa, såsom vådeld, vattuflöde, strandning, sjöskada och sjönöd, icke allenast skyndsamt till närmaste kronofogde eller länsman inberätta förhållandet, utan ock biträda, efter föreskrift, med härvid nödiga åtgärder. Fjerdingsman skall äfven vid skallgångar för utödande af rofdjur lemna det biträde, som af kronobetjeningen påkallas;

7:o att tillse, det vägar, broar och färjor hållas i ordning, äfvensom att vintervägar utstakas. Detta åliggande fullgöres dels genom anmaning till vederbörande om tillfälliga bristers afhjelpande, dels ock medelst anmälan till kronolänsman samt biträde åt honom vid nödiga åtgärder;

8:o att, om Kongl. Maj:ts befallningshafvande dertill meddelar förordnande, verkställa försegling af bränvinsredskap, emot åtnjutande af derfor anslagen ersättning;

9:o att, efter förmäns uppdrag, delgifva stämningar i brottmål, samt kalla nämnd till urtima ting, m. fl. allmänna förrättningar, äfven-

som att verkställa andra det allmännas tjänst rörande kallelser och kommunikationer; ägande fjerdingsman, då ersättning för sådana handräckningar enligt författningarne bestås, densamma åtnjuta;

10:o att å utsatt ställe tillhandahålla de skattskyldige, efter derom af vederbörande utfärdad kungörelse, debetsedlar på de allmänna utskylderna.

§ 7. Fjerdingsman lyder under Kongl. Maj:ts befallningshafvandes samt kronofogdes och kronolänsmans befallningar; åliggande fjerdingsman att skriftligen eller muntligen redovisa för honom lemnade uppdrag.

§ 8. Förmenar fjerdingsman sig vara med honom icke åliggande göromål besvärad, må klagan anmälas hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som bör emot missbruk i detta hänseende utöfva allvarsam tillsyn.

§ 9. Fjerdingsman eger under tjenstetiden tillgodoujuta de friheter från skjuts, inqvartering eller andra allmänna besvär, som genom författningarna särskildt stadgade äro.

§ 10. Under utöfning af allmänna uppdrag njute fjerdingsman det skydd, och vare, för egna förbrytelser, underkastad det ansvar, som lag stadgar för dem, hvilka konungens embetsmäns eller rättens ärenden gå.

§ 11. Visar fjerdingsman treska eller försumlighet, vare förfallen till böter af högst 16 riksdaler 32 skillingar, hvilka Kongl. Maj:ts befallningshafvande eger ådöma, der icke skadeersättning kommer i fråga eller förbrytelse blifvit begången, i hvilka fall målet skjutes under domstols pröfning.

Efter det Kongl. Maj:t genom särskild utfärdad kungörelse den 9 Augusti 1851 meddelat förändrade föreskrifter i de förut gällande stadganden om skyldighet till deltagande i fjerdingsmansbestyret, har Kongl. Maj:t sedermera *dels* genom kungörelse den 23 oktober 1857 förordnat, att med ändring af hvad 1851 års kungörelse innehöle angående undantag för de hemman och lägenheter, hvilka äro anslagna såsom boställen åt civila, militära och ecklesiastika embetsmän, från skyldigheten att deltaga i fjerdingsmansbetyret, äfven nämnda hemman och lägenheter hädanefter borde, der fjerdingsmansbefattningen af viss med lön försedd person bestrides, uti fjerdingsmannens aflönande lika med andra i sådant afseende förbundne deltaga, *dels ock* genom kungörelse den 20 april 1866, med ändring af hvad ofvan anmärkta kungörelser innehöle i afseende på fjerdingmäns aflönning, förklarar, att denna aflönning skall

utgöras efter enahanda grund, som för kommunalutskylder i allmänhet är eller kan vara föreskrifven. Genom den 17 maj 1867 utfärdad kongl. kungörelse berättigas fjerdingisman, som beordras till tjensteförättning utom sitt distrikt vid bevaringsmönstringar, marknader och dylikt, att för sådan förrättning uppbära enahanda ersättning, som tillkommer nämndeman; dock finge kronofogde eller länsman icke utfärda ordres till dylik förrättning utan Konungens befallningshafvandes för hvarje särskildt tillfälle dertill lemnade medgifvande.

Den, enligt 9 § i ofvan intagna stadga, fjerdingisman förunnade frihet från skjutsskyldighet har i sammanhang med den nu gällande förordning angående skjutsväsendet i riket, enligt kongl. kungörelsen den 31 maj 1878 upphört att vara gällande.

Slutligen tillåter sig utskottet erinra derom, att under nästlidet års riksdag inom Andra Kammaren väcktes motion om sådana ändringar i instruktionen för och andra förordningar rörande fjerdingsmän, deras tillsättande och aflöning, att nämnda tjenstemannaklass skulle af statsmedel aflönas. I sitt deröfver afgifna utlåtande hemställde statsutskottet, att då de fördelar, en förändring af fjerdingsmannainstitutionen i motionens syfte skulle kunna medföra, särskildt för ordningens upprätthållande på landsbygden, icke ens närmelsevis komme att uppväga de ökade utgifterna för staten, motionen icke måtte till någon åtgärd föranleda; och blef detta äfven Riksdagens beslut.

Hvad först angår herr Anders Olssons motion, har motionären under särskildt framhållande deraf, att på landsbygden kräfdes ökad polisuppsigt, att af fjerdingsmännen utöfvas och i sammanhang härmed äfven utsträckt befogenhet för desse vid befattningens utöfvande, föreslagit, bland annat, att fjerdingsmännen skulle dels åläggas att när gröfre brott inom tjenstgöringsområdet blifvit begånget, så ock i andra uppgifna fall genast derom företaga undersökning och lemna den laga handräckning, som kunde påkallas, *dels ock* vid sådana tillfällen, då de å tjenstens vägnar äro närvarande vid mantalsskrifningar, uppbordestämmor, marknader, torgdagar, betydligare auktioner och andra större folksamlingar, ega, derest härvid förekomme något, som störde allmän ordning eller säkerhet, inskrida med den magt och myndighet, som tillkomme krono- eller polisbetjent, *dels slutligen* hafva tillsyn öfver ordningen å allmänna platser, gator och vägar inom distriktet samt arrester

sådana personer, hvilka anträffades å allmänt ställe öfverlastade af starka drycker.

För att en så väsentlig utsträckning af fjerdingsmännens befogenhet, som denne motionär i förenämnda och jemväl flere andra afseenden föreslagit, skulle åt dem inrymmas, borde, enligt utskottets åsigt, dessa personer besitta helt andra och större kvalifikationer, än som under nuvarande förhållanden, då fjerdingmansbefattningen fortfarande är ett menighetsbestyr, om sättet för hvars utgörande vederbörande socknemän ega att för viss tid sjelfva öfverenskomma, visserligen kunna hos befattningens innehafvare förutsättas. Dessutom skulle, enligt hvad utskottet föreställer sig, genom den af motionären sålunda föreslagna utsträckning af fjerdingsmännens verkningsområde och skyldigheter deras tid och krafter för det allmännas räkning tagas i anspråk i så hög grad, att fjerdingmansbefattningen skulle komma att till stor del förlora sin närvarande egenskap af ett menighetsbestyr och i stället erhålla sådan natur af tjenstemannaverksamhet, att kommunen ej torde kunna undgå att betungas med nya eller ökade utgifter för fjerdingsmännens aflöning. Hufvudsakligen af dessa skäl anser sig utskottet icke kunna biträda herr Anders Olssons föreliggande förslag.

Herr J. A. Lundström deremot har i den af honom väckta motion framhållit behovet af ett närmare bestämmande äfvensom begränsning af fjerdingsmännens tjensteåligganden, utan att likväl särskildt angifva, i hvilka afseenden en sådan begränsning, enligt motionärens uppfattning, borde ske. Emellertid synes det utskottet, som redan nu gällande fjerdingmansstadga innefattade en begränsning af fjerdingsmännens åligganden, för så vidt sådant kan låta sig göra; och finner utskottet skarpare begränsning härutinnan i följd af sakens egen natur icke vara möjlig och ej heller erforderlig, då nu varande stadga i dess 8 § lemnar fjerdingzman tillräckligt skydd mot öfverordnades magtmissbruk eller godtycke.

Befogad klagan öfver det sätt, hvarpå nu gällande fjerdingmansstadga i dess olika delar hittills tillämpats, har, för så vidt utskottet derom kunnat vinna upplysning, icke försports hvarken från vederbörande myndigheters eller allmänhetens sida; och anser sig utskottet med anledning häraf hafva grundadt stöd för sitt antagande, att stadgan fortfarande på ett tillfredsställande sätt uppfyller sitt ändamål.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och då utskottet ej kan finna, att någon af motionärerna i öfrigt framlagt giltiga skäl för behovet af en ny fjerdingmansstadga, får utskottet hemställa,

att herrar Anders Olssons och J. A. Lundströms
ifrågavarande motioner för närvarande icke må till
någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 mars 1889.

På utskottets vägnar:

G. Thestrup.

Reservation

af herr Anders Olsson.
